

Відходи в Україні: як подолати проблему

28 травня 2016 року почалася масштабна пожежа на Грибовицькому сміттєзвалищі (с. Великі Грибовичі, Львівська область), яка призвела до загибелі трьох пожежників. Ця трагедія привернула увагу всієї України до багаторічної проблеми накопичення побутових відходів та перевантаженості полігонів. Сьогодні ми говоримо про шляхи виходу України зі сміттевої кризи з Тетяною Тимочко, головою Всеукраїнської екологічної ліги, Олегом Недавою, народним депутатом України, заступником голови Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, та Іваном Рибак, народним депутатом України.

Тетяно Валентинівно, чому, на Вашу думку, пожежа на Грибовицькому сміттєзвалищі набула такого резонансу?

Проблема накопичення відходів в Україні є давньою й масштабною, оскільки щороку кількість стихійних сміттєзвалищ збільшується, а в більшості міст досі не налагоджено системи роздільного збирання сміття. За офіційними даними сьогодні в Україні налічують понад 6 тис. полігонів та сміттєзвалищ побутових відходів, з яких станом на 2015 рік лише 104 відповідають державним будівельним нормам. Зокрема, Грибовицький полігон вже багато років був перевантажений сміттям і, судячи з масштабів пожежі, його шари не пересипалися необхідною кількістю ґрунту. Ця проблема виникла давно, проте, крім розмов, міська та обласна влада не робила жодних кроків для її розв'язання.

Пожежі на полігонах є небезпечними, оскільки під час горіння пластику, частка якого в складі ТПВ є дуже великою, утворюються такі небезпечні речовини як діоксини, сірководень, хлороводень, сірчистий газ, чадний газ, вуглекислий газ та ін.

Щоб запобігти займанню полігонів, необхідно здійснювати моніторинг, дотримуватись правил протипожежної безпеки та вживати необхідних

заходів і, головне, – не допускати перевантаження полігонів. Зокрема, у США на території полігонів твердих побутових відходів встановлюють інфрачервоні камери для спостереження за температурою поверхневих шарів сміття та оперативної ліквідації осередків займання.

Ще одним чинником шкідливого впливу полігонів ТПВ на навколишнє середовище є фільтрат – стічні води, що утворюються внаслідок інфільтрації атмосферних опадів у тіло полігону. До складу фільтрату входять важкі метали, органічні та неорганічні сполуки. Обов'язковою умовою роботи полігону є збирання фільтрату й запобігання його потраплянню в навколишнє середовище. Варто зазначити, що у випадку з Грибовицьким сміттєзвалищем фільтрат надходить на міські очисні споруди, які є недосить потужними для його повного очищення.

Олегу Анатолійовичу, в багатьох країнах світу успішно використовують технології перероблення сміття. Чи є в Україні перспектива будівництва сучасних сміттєпереробних заводів?

В європейських країнах в середньому переробляють 50–60% побутових відходів, тоді як у нас ці показники не перевищують 4,5%. Багато матеріалів (скло, пластик, папір, метал) можна використовувати повторно у виробництві, таким чином заощаджуючи природні ресурси та зменшуючи кількість відходів. Наприклад, Швеція вже не має власного сміття для переробних підприємств, тому держава закуповує його в сусідніх країнах.

У цьому році я взяв участь у дводенному робочому візиті до Німеччини. Наша делегація ознайомила з діяльністю сміттєпереробного заводу неподалік від м. Штутгарт. На ньому переробляють 98% сміття, з якого виготовляють пелети. Власники цього підприємства хочуть побудувати аналогічне підприємство в Україні. На жаль, дуже часто інвестори стикаються з бюрократичними перешкодами, корупцією та спротивом місцевого населення, яке не бажає, щоб поряд був сміттєпереробний завод.

Треба пам'ятати, що полігони є джерелом сильного забруднення, якщо не здійснювати заходів, що зменшують їхній негативний вплив на навколишнє середовище. В процесі експлуатації полігону відходи зазнають складних фізико-хімічних та біохімічних змін під впливом атмосферних явищ та в результаті взаємодії між собою. Це призводить до утворення різних сполук, в тому числі токсичних, які потрапляють у довкілля й негативно впливають на його компоненти.

Тетяно Валентинівно, чи може громадськість впливати на процес управління в галузі поводження з відходами?

Не тільки може, а й успішно впливає. Вже три роки поспіль Всеукраїнська екологічна ліга є співорганізатором Національного форуму «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології», який збирає представників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, бізнес-структури, які працюють у сфері поводження з відходами, підприємства-виробники техніки для збирання, транспортування, зберігання та переробки відходів, установи, які працюють у галузі екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища, природоохоронні громадські організації. На Форумі громадяни мають змогу поспілкуватися з представниками влади, а підприємці – представити інноваційні технології поводження з відходами. Ви здивуєтеся, але часто через відсутність допомоги з боку держави маленькі міста й села самостійно організовують роздільне збирання відходів. Ініціаторами зазвичай виступають школи, а на кошти, отримані від здачі вторинної сировини, оплачуються комунальні послуги. Громадські організації допомагають місцевим активістам, зокрема Всеукраїнська екологічна ліга виконує логістику кампанії «Батарейкам – утилізація!», в рамках якої хімічні елементи живлення збирають і передають на утилізацію на спеціалізований завод у Франції.

Іване Петровичу, відомо, що на території Грибовицького сміттєзвалища є озера з кислими гудронами. Проте не всі знають що це таке і звідки вони там з'явилися.

Дійсно, дуже часто їх плутають з фільтратом полігону. Насправді кислі гудрони – це відходи нафтопереробної промисловості. За часів Радянського Союзу на Львівщині виробляли трансформаторне масло. Під час його очищення концентрованою сірчаною кислотою утворюються кислі гудрони, які є надзвичайно токсичними відходами. За даними департаменту екології та природних ресурсів Львівської ОДА, близько 200,0 тис. м³ кислих гудронів зберігаються в трьох неізольованих земляних місткостях (амбарах-накопичувачах).

У січні 2016 року стався вилив гудронів в річку села Малехів (Жовківський район, Львівська область). Тоді загинула вся риба, а в колодязях була отруєна вода. Потрапляння кислих гудронів у довкілля спричинює загибель усього живого через надзвичайно високу концентрацію сірчаної кислоти. На жаль, цієї зими, коли невідомі люди почали масово вивозити гудрони, була продемонстрована повна безконтрольність цього питання.

Як в Україні, так і за кордоном є методології перероблення гудронів, проте з невідомих причин влада ніяк не розв'язує цю проблему. Згідно з дослідженнями вчених Національного університету «Львівська політехніка» (І. В. Фридер, П. І. Топільницький, О. Б. Гринишин), одним з найрадикальніших напрямів переробки кислих гудронів є високотемпературне розщеплення, яке проводять за температури 800–1200 °С. У цьому процесі утворюється компонент котельного палива в кількості 50% на сировину. Побічним продуктом є порошкоподібна маса – суміш мінеральної частини горючих сланців, сульфатів кальцію, магнію й коксу, які рекомендовано використовувати у виробництві асфальтобетонів. Це лише один приклад раціонального використання кислих гудронів, який можна було б успішно запровадити.

Олегу Анатолійовичу, багато питань стосовно розв'язання проблем з відходами впираються у недосконалість законодавства. Що необхідно зробити, щоб люди не вирішували проблеми, пов'язані з відходами, «силовими» методами (мітинги, перекривання доріг тощо)?

Разом з іншими депутатами я виступив ініціатором законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері поводження з відходами щодо запобігання негативній дії відходів кінцевого споживання продукції на навколишнє природне середовище» № 3198, положення якого спрямовані на створення та забезпечення ефективного функціонування системи збирання, перероблення та утилізації відходів кінцевого споживання продукції, а також удосконалення системи управління у цій сфері відповідно до вимог Директиви ЄС № 2008/98/ЄС про відходи. Крім цього, пропонується внести зміни до Закону України «Про відходи», зокрема, ввести поняття відходів кінцевого споживання продукції (матеріалів), що охоплює відходи упаковки, відпрацьовані мастила (оливи), зношені шини, відходи електричного та електронного обладнання, створити саморегулюючі організації для кожного виду зазначених відходів кінцевого споживання продукції, що є неприбутковими об'єднаннями та гарантованими постачальниками послуг із збирання, перероблення та утилізації відходів кінцевого споживання продукції. Зараз цей законопроект очікує розгляду і затвердження у Верховній Раді України.

Іване Петровичу, часто на полігони потрапляють відходи, які містять небезпечні елементи – батарейки, використані ртутьовмісні лампи, медичні відходи, побутова та організаційна техніка. Що необхідно змінити в державному управлінні для налагодження системи поводження з небезпечними відходами?

Завжди краще попереджати проблему ніж ліквідовувати її наслідки. На жаль, в державному управлінні поводженням з небезпечними відходами

майже відсутні превентивні механізми. Перед видачею ліцензії не здійснюється перевірка обладнання та умов, в яких зберігаються або утилізуються небезпечні відходи. Працівник екологічної інспекції не може без попередження прийти на підприємство, тому дуже важко фіксувати порушення природоохоронного законодавства. Необхідно запровадити доліцензійну перевірку підприємств для запобігання скидання небезпечних відходів у яри і балки. Адже багато хто з ліцензіатів не мають ні досвіду, ні обладнання, ні бажання безпечно утилізувати відходи. Як ви пам'ятаєте, взимку поблизу м. Чигирин (Черкаська область) та навесні у м. Київ знайшли несанкціоновані звалища люмінесцентних ламп, багато з яких були пошкоджені. До речі, в Україні досі немає організованої системи прийому ртутьвмісних ламп від населення та їхньої утилізації. А одним з чинників, що зумовлює небезпечність ртуті, є її здатність до біоаккумуляції, тобто накопичення в живих організмах. Концентрація ртуті збільшується, мігруючи по харчовому ланцюзі і врешті-решт вражає людину.

Мінприроди має отримати право на перевірки екологічно небезпечних об'єктів за наявності загрози для навколишнього середовища або здоров'я людей.

Тетяно Валентинівно, що необхідно зробити для запобігання ситуації, яка склалася на Грибовецькому сміттєзвалищі?

В Україні необхідно розпочати насамперед впровадження інтегрованої системи поводження з побутовими відходами, зокрема:

1. Удосконалити систему роздільного збирання побутових відходів та їх переробки.
2. Запровадити економічні механізми зі встановленням відповідальності виробників та імпортерів упаковки та товарів в упаковці за збирання, вивезення, переробку, утилізацію та безпечне захоронення відходів.

3. Провести інженерне обстеження, паспортизацію полігонів побутових відходів та сміттєзвалищ, створити їх електронний Реєстр, включаючи стихійні сміттєзвалища.

4. Стимулювати розвиток інноваційних технологій і обладнання для поводження з відходами, сприяти розвитку конкуренції на цьому ринку.

5. Забезпечити стимулювання проектів міжмуніципального співробітництва та приватно-державного партнерства.

6. Переглянути чинні стандарти та правила щодо застосування в них європейських норм, спрямованих на раціональне використання сировини, поводження з відходами та запровадження екологічно чистих технологій і продукції.